DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)
den 3 juli 1997 *

I mål C-269/95,

angående en begäran enligt protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område, från Oberlandesgericht München (Tyskland), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Francesco Benincasa

och

Dentalkit Srl,

angående tolkningen av artikel 13 första stycket, artikel 14 första stycket samt artikel 17 första stycket i ovannämnda konvention av den 27 september 1968 (EGT L 299, 1972, s. 32) i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungarikets Storbritannien och Nordirland tillträde (EGT L 304, s. 1 och — ändrad text — s. 77),

meddelar

* Rättegångsspråk: tyska.

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden G.F. Mancini samt domarna J.L. Murray, C.N. Kakouris (referent), P.J.G. Kapteyn och H. Ragnemalm,

generaladvokat: D. Ruiz-Jarabo Colomer,
justitiesekreterare: byrådirektören L. Hewlett,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

— Francesco Benincasa, genom advokaten Reinhard Böhner, München,

— Dentalkit Srl, genom advokaten Alexander von Kuhlberg, München,

— Tysklands regering, genom Jörg Pirrung, Ministerialrat, förbundsjustitieministeriet, i egenskap av ombud,

— Europeiska gemenskapernas kommission, genom Pieter van Nuffel, rättstjänsten, i egenskap av ombud, biträdd av advokaten Hans-Jürgen Rabe, Hamburg,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 22 januari 1997 av: Francesco Benincasa, företrädd av Reinhard Böhner, och av kommissionen, företrädd av advokaten Marco Núñez-Müller, Hamburg,

och efter att den 20 februari 1997 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

1 Oberlandesgericht München har genom beslut av den 5 maj 1995, som inkom till domstolen den 9 augusti samma år, begärt att domstolen enligt protokollet av den 3 juni 1971 om domstolens tolkning av konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område (EGT L 299, 1972, s. 32; fransk version, vid översättningen fanns ingen svensk version att tillgå) i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungarikets Storbritannien och Nordirland tillträde (EGT L 304, s. 1 och — ändrad text — s. 77, nedan kallad konventionen) skall meddela ett förhandsavgörande avseende tre frågor om tolkningen av artikel 13 första stycket, artikel 14 första stycket samt artikel 17 första stycket i denna konvention.

2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan Dentalkit Srl (nedan kallat Dentalkit), ett bolag med säte i Florens, och italienske medborgaren Francesco Benincasa. Tvisten rör giltigheten av ett franchiseavtal som de båda har ingått.

3 Det framgår av handlingarna i målet vid den nationella domstolen att Dentalkit år 1987 etablerade en kedja franchisebutiker i Italien som specialiserade sig på försäljningen av tandvårdsprodukter. Francesco Benincasa ingick år 1992 ett franchiseavtal i Florens med Dentalkit för att öppna och driva en butik i München. I det avtalet beviljade Dentalkit Francesco Benincasa ensamrätt att använda varumärket Dentalkit inom ett avgränsat geografiskt område. Dentalkit förband sig dessutom att leverera varor av detta märke, att bistå med stöd inom vissa områden, att ombesörja nödvändig utbildning samt säljfrämjande verksamheter och reklam samt slutligen att inte öppna någon affär inom det geografiska område som omfattades av ensamrätten.

4 Benincasa förband sig för sin del att utrusta affärslokaler för sin egen räkning, att inte sälja andra produkter än Dentalkits i sin affär, att inte sprida information eller handlingar rörande Dentalkit och att till detta bolag betala ett belopp om 8 miljoner LIT som ersättning för det tekniska och kommersiella bistånd som gavs då affären öppnades samt ett belopp om 3 procent av årsomsättningen. Med hänvisning till artiklarna 1341 och 1342 i den italienska civillagen godkände parterna separat följande avtalsklausul genom en ytterligare underskrift: "Domstolarna i Florens skall vara behöriga att pröva alla tvister som avser tolkningen, genomförandet eller andra aspekter av detta avtal."

5 Francesco Benincasa öppnade sin affär, inbetalade startbeloppet om 8 miljoner LIT och gjorde ett flertal inköp som han däremot inte betalade. Under tiden upphörde han med sin verksamhet.

6 Francesco Benincasa väckte talan vid Landgericht München I och gjorde gällande att franchiseavtalet enligt tysk rätt var ogiltigt i sin helhet och yrkade att det skulle hävas. Han hävdade även att de försäljningsavtal som senare hade ingåtts på grundval av franchiseavtalet var ogiltiga.

7 Enligt Francesco Benincasa var Landgericht München I behörig såsom domstol i uppfyllelseorten i den mening som avses i artikel 5.1 i konventionen. Klausulen i franchiseavtalet om behörighet för domstolarna i Florens skulle inte medföra någon derogation inom ramen för den talan om ogiltigförklaring som han hade väckt, eftersom yrkandet enligt honom syftade till att få kontraktet ogiltigförklarat i sin helhet och således även klausulen om domstols behörighet. Dessutom angav Francesco Benincasa att eftersom han ännu inte hade påbörjat sin affärsverksamhet, skulle han anses vara konsument i den mening som avses i artikel 13 första stycket och i artikel 14 första stycket i konventionen.

8 Dessa bestämmelser har följande lydelse:

Artikel 13

"I tvister som gäller avtal som har ingåtts av en person för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärsverksamhet eller yrkesverksamhet, i det följande kallad 'konsumenten' gäller i fråga om behörigheten — om inte annat följer av föreskrifterna i artikel 4 och artikel 5 punkt 5 — bestämmelserna i detta avsnitt, om det gäller:

1. köp av varor där betalningen skall erläggas i särskilda poster, eller

..."

Artikel 14

"Konsumenten får väcka talan mot den andra avtalsparten antingen vid domstolarna i den konventionsstat där denne har hemvist eller vid domstolarna i den konventionsstat där han själv har hemvist.

..."

9 Landgericht München I förklarade sig sakna behörighet, eftersom den ansåg att klausulen om domstols behörighet i franchiseavtalet var giltig och att det i det fallet inte rörde sig om ett avtal som hade ingåtts av en konsument.

10 Oberlandesgericht München, till vilken Francesco Benincasa överklagade detta beslut, vilandeförklarade målet och hänsköt följande tolkningsfrågor till domstolen:

"1) Skall en kärande anses vara konsument i den mening som avses i artiklarna 13.1 och 14.1 i Brysselkonventionen även när en talan avser ett avtal som käranden inte har ingått i samband med den affärsverksamhet som han redan bedriver utan med avseende på en verksamhet som kommer att påbörjas först senare (i detta fall ett franchiseavtal i syfte att starta en egen rörelse)?

2) Om den första frågan besvaras jakande: Omfattar artikel 13.1 punkt 1 i Brysselkonventionen (köp av varor där betalningen skall erläggas i särskilda poster) ett franchiseavtal genom vilket käranden åtar sig att under en period av flera år (tre) köpa de föremål och varor som behövs för anläggning och drift av en rörelse (utan lån som skall återbetalas i särskilda poster) från den andra avtalsparten samt att erlägga en startavgift och att från och med det andra verksamhetsåret betala en licensavgift som uppgår till 3 procent av omsättningen?

3) Har en domstol i en medlemsstat som utsetts genom ett avtal om domstols behörighet exklusiv behörighet enligt artikel 17 punkt 1 första meningen i Brysselkonventionen, då talan bland annat avser fastställelse av ogiltigheten av ett avtal som innehåller sagda klausul om domstols behörighet, vilken har följande lydelse: 'Domstolarna i Florens skall vara behöriga att pröva alla tvister som avser tolkningen, genomförandet eller andra aspekter av detta avtal' och har godkänts separat med hänvisning till artiklarna 1341 och 1342 i italienska civillagen?"

Den första frågan

11 Genom sin första fråga önskar den nationella domstolen i huvudsak få klarhet i om artikel 13 första stycket och artikel 14 första stycket i konventionen skall tolkas så, att en kärande som har ingått ett avtal som avser en affärs- eller yrkesverksamhet som inte är pågående utan framtida kan anses vara konsument.

12 I det avseendet bör det inledningsvis erinras om den i rättspraxis fastställda principen (se bland annat dom av den 21 juni 1978 i mål 150/77, Bertrand, Rec. 1978, s. 1431, punkterna 14-16 och 19, samt av den 19 januari 1993 i mål C-89/91, Shearson Lehman Hutton, Rec. 1993, s. I-139, punkt 13), enligt vilken de begrepp som används i konventionen, vilka kan ha olika innehåll beroende på konventionsstaternas nationella rätt, skall tolkas självständigt, huvudsakligen med hänvisning till konventionens system och syften, för att säkerställa att konventionen tillämpas enhetligt i alla konventionsstater. Detta gäller bland annat begreppet "konsument" i den mening som avses i artikel 13 och följande artiklar i konventionen, i den mån det är avgörande för att fastställa reglerna om domstols behörighet.

13 Det bör därefter påpekas att enligt en fast rättspraxis är den allmänna principen enligt konventionens systematik att domstolarna i den konventionsstat i vilken svaranden har hemvist är behöriga och att det endast är som undantag från denna princip som konventionen innehåller föreskrifter om två situationer, som uppräknas på ett uttömmande sätt, i vilka talan mot svaranden kan eller skall väckas vid domstolar i en annan konventionsstat. Följaktligen kan de behörighetsregler som utgör undantag från denna allmänna princip inte ge upphov till en tolkning som går längre än de fall som konventionen avser (dom i målet Shearson Lehman Hutton, ovan, punkt 14-16).

14 Denna princip gäller i än högre grad när det finns en sådan behörighetsregel som den som ingår i artikel 14 i konventionen och som gör det möjligt för en sådan

konsument som avses i artikel 13 i denna konvention att väcka talan mot en person vid domstolarna i den konventionsstat där käranden har hemvist. Förutom i de uttryckligen föreskrivna fallen förefaller konventionen nämligen vara främmande för att domstolarna där käranden har hemvist skall vara behöriga (se dom av den 11 januari 1990 i mål C-220/88, Dumez France och Tracoba, Rec. 1990, s. I-49, punkterna 16 och 19, samt i målet Shearson Lehman Hutton, ovan, punkt 17).

15 Vad beträffar begreppet konsument, kan konstateras att denne definieras i artikel 13 första stycket i konventionen som en person som agerar "för ändamål som kan anses ligga utanför hans affärs- eller yrkesmässiga verksamhet". Enligt en fast rättspraxis framgår det av denna bestämmelses ordalydelse och funktion att den endast avser den slutgiltige, enskilde konsumenten som inte utövar affärsmässig verksamhet eller yrkesverksamhet (dom i målet Shearson Lehman Hutton, ovan, punkterna 20 och 22).

16 Av vad som ovan anförts följer att i syfte att fastställa om en person skall anses vara konsument, vilket är ett begrepp som bör tolkas restriktivt, finns det skäl att se till den personens ställning i ett visst avtal med beaktande av dettas art och syfte och inte till samma persons subjektiva situation. Som generaladvokaten med rätta har påpekat i punkt 38 i sitt förslag till avgörande kan en och samma person anses vara konsument inom ramen för vissa transaktioner och näringsidkare inom ramen för andra transaktioner.

17 Följaktligen är det endast avtal som har ingåtts för att tillgodose en enskilds privata konsumtion som omfattas av de bestämmelser som är avsedda att skydda konsumenten, vilken anses vara den ekonomiskt svagare parten. Det särskilda skydd som eftersträvas i dessa bestämmelser är inte motiverat då det är fråga om avtal som rör affärs- eller yrkesverksamhet, även om denna är tänkt som en framtida verksamhet, eftersom den framtida karaktären inte påverkar dess yrkes- eller affärsmässiga art.

18 Det är således förenligt med de berörda bestämmelsernas ordalydelse, anda och syfte att dra slutsatsen att det särskilda skyddssystem som inrättats genom dessa endast avser de avtal som har slutits utom ramen för och oberoende av all pågående eller framtida affärs- eller yrkesverksamhet och oberoende av sådana syften.

19 Den första frågan bör därför besvaras med att artikel 13 första stycket och artikel 14 första stycket i konventionen skall tolkas så, att en kärande som har ingått ett avtal för att bedriva en affärs- eller yrkesverksamhet som inte är pågående utan framtida inte kan anses vara en konsument.

Den andra frågan

20 Med beaktande av det svar som har givits på den första frågan, saknas skäl att besvara denna fråga.

Den tredje frågan

21 Genom sin tredje fråga önskar den nationella domstolen i huvudsak få klarhet i om den domstol i en konventionsstat som har utsetts i en klausul om domstols behörighet som är giltigt avtalad enligt artikel 17 första stycket i konventionen har exklusiv behörighet även då talan bland annat avser fastställelse av att det avtal som innehåller klausulen är ogiltigt.

22 Den hänskjutande domstolen berör således frågan om en klausul om domstols behörighet, som är giltigt avtalad enligt reglerna i konventionen och som ingår i ett huvudavtal, skall bedömas självständigt och oberoende av vad som hävdas i fråga om giltigheten av avtalet i övrigt.

23 Artikel 17.1 i konventionen har följande lydelse:

"Om parterna har träffat avtal om att en domstol eller domstolarna i en konventionsstat skall vara behöriga att avgöra en redan uppkommen tvist eller framtida tvister i anledning av ett bestämt rättsförhållande, och minst en av parterna har hemvist i en konventionsstat, skall endast den domstolen eller domstolarna i den staten vara behöriga. Ett sådant avtal skall vara antingen: a. skriftligt eller ..."

24 I det avseendet bör det för det första göras åtskillnad mellan klausulen om domstols behörighet och de materiella bestämmelserna i det avtal som klausulen ingår i.

25 En klausul om domstols behörighet, som har ett processrättsligt syfte, regleras nämligen av bestämmelserna i konventionen, vars syfte är att på det internationella planet skapa enhetliga regler om domstols behörighet. De materiella bestämmelserna i det huvudavtal som klausulen ingår i samt alla invändningar avseende avtalets giltighet regleras däremot av den lex causae som fastställs av den internationella privaträtten i den stat där den domstol vid vilken tvisten har anhängiggjorts är belägen.

26 Det bör därefter påpekas att i enlighet med domstolens fasta rättspraxis består syftet med konventionen bland annat i att harmonisera reglerna om domstols behörighet i konventionsstaterna genom att i möjligaste mån förhindra att det skulle förekomma ett flertal domstolar som är behöriga i fråga om ett och samma rättsförhållande samt i att förstärka det rättsliga skyddet för personer som är etablerade inom gemenskapen genom att göra det möjligt för käranden att med lätthet avgöra vilken domstol han kan väcka talan vid och för svaranden att med rimlig säkerhet förutse vid vilken domstol han kan komma att behöva svara (se dom av den 4 mars 1982 i mål 38/81, Effer, Rec. 1982, punkt 6, samt av den 13 juli 1993 i mål C-125/92, Mulox IBC, Rec. 1993, s. I-4075, punkt 11).

27 Det svarar även mot detta rättssäkerhetsintresse att den nationella domstolen lätt kan avgöra sin egen behörighet med stöd av konventionsreglerna, utan att vara tvungen att göra en prövning av målet i sak.

28 Denna önskan att säkerställa rättssäkerheten genom möjligheten att med säkerhet förutse vilken domstol som är behörig har tolkats i mål rörande artikel 17 i konventionen, vilken ger företräde åt de avtalsslutande parternas vilja och stadgar en exklusiv behörighet genom att fastställa strikta formkrav utan hänsyn till om det föreligger ett objektivt samband mellan det omtvistade rättsförhållandet och den utpekade domstolen (se i det avseendet dom av den 20 februari 1997 i mål C-106/95, MSG, REG 1997, s. I-911, punkt 34).

29 Artikel 17 i konventionen syftar till att på ett klart och precist sätt utse en domstol i en konventionsstat som har exklusiv behörighet i enlighet med parternas gemensamma vilja som har uttryckts i enlighet med de i artikeln angivna strikta formkraven. Den rättssäkerhet som eftersträvas i denna bestämmelse skulle lätt kunna äventyras om en av de avtalsslutande parterna tilläts att sätta denna regel i konventionen ur spel endast genom att påstå att hela kontraktet är ogiltigt på grund av skäl som grundar sig på den tillämpliga materiella rätten.

30 Denna slutsats överensstämmer såväl med den lösning som domstolen har antagit i ovannämnda dom i målet Effer, i vilken den fastslog att sökanden kan väcka talan vid domstolen i uppfyllelseorten för avtalet såsom föreskrivs i artikel 5.1 i konventionen även om tillkomsten av det avtal som ligger till grund för talan är omtvistad mellan parterna, som med den lösning som följer av domen av den 14 december 1977 i mål 73/77, Sanders (Rec. 1977, s. 2383, punkt 15). I denna dom medgav domstolen inom ramen för artikel 16.1 i konventionen att i fråga om nyttjanderätt till fast egendom kvarstår behörigheten för domstolarna i den stat där egendomen är belägen även om tvisten rör förekomsten av nyttjanderättsavtalet.

31 Det finns skäl att tillägga att i enlighet med domstolens rättspraxis ankommer tolkningen av en klausul om domstols behörighet, i syfte att avgöra vilka tvister som omfattas av tillämpningsområdet för klausulen, på den nationella domstol vid vilken den har åberopats (dom av den 10 mars 1992 i mål C-214/89, Powell Duffryn, Rec. 1992, s. I-1745, punkt 37). I föreliggande fall är det således den sistnämnda som skall bestämma om den åberopade klausulen, som gäller "alla tvister" som avser tolkningen, genomförandet eller "andra aspekter" av avtalet, även avser alla ifrågasättanden av avtalets giltighet.

32 Den tredje frågan bör således besvaras så, att den domstol i en konventionsstat som har utsetts i en klausul om domstols behörighet som är giltigt avtalad enligt artikel 17 första stycket i konventionen har exklusiv behörighet även då talan bland annat avser fastställelse av att det avtal som innehåller klausulen är ogiltigt.

Rättegångskostnader

33 De kostnader som har förorsakats den tyska regeringen samt Europeiska gemenskapernas kommission, vilka har inkommit med yttranden till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 5 maj 1995 förts vidare av Oberlandesgericht München — följande dom:

1) Artikel 13 första stycket, artikel 14 första stycket samt artikel 17 första stycket i konventionen av den 27 september 1968 om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område i dess lydelse enligt konventionen av den 9 oktober 1978 om Konungariket Danmarks, Irlands och Förenade konungarikets Storbritannien och Nordirland tillträde skall tolkas så, att en kärande som har ingått ett avtal för att bedriva en affärs- eller yrkesverksamhet som inte är pågående utan framtida inte kan anses vara konsument.

2) Den domstol i en konventionsstat som har utsetts i en klausul om domstols behörighet som är giltigt avtalad enligt artikel 17 första stycket i konventionen av den 27 september 1968 har exklusiv behörighet även då talan bland annat avser fastställelse av att det avtal som innehåller klausulen är ogiltigt.

Mancini Murray Kakouris

Kapteyn Ragnemalm

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 3 juli 1997.

R. Grass

Justitiesekreterare

G.F. Mancini

Ordförande på sjätte avdelningen